

värdigt utseende — där var intill dess hyrkuskverk och materialbodas. För omkring 25 år sedan planerades platsen och planterades där träd samt uppfördes de båda paviljongerna i hörnen i en stil, öfverensstämmande med hufvudbyggnadens. Platsens midt prydes af *Axel Oxenstjernas staty*, modellerad af John Börjeson och rest år 1890 af svenska adeln till åminnelse af dess främste medlem och af Sveriges främste statsman.

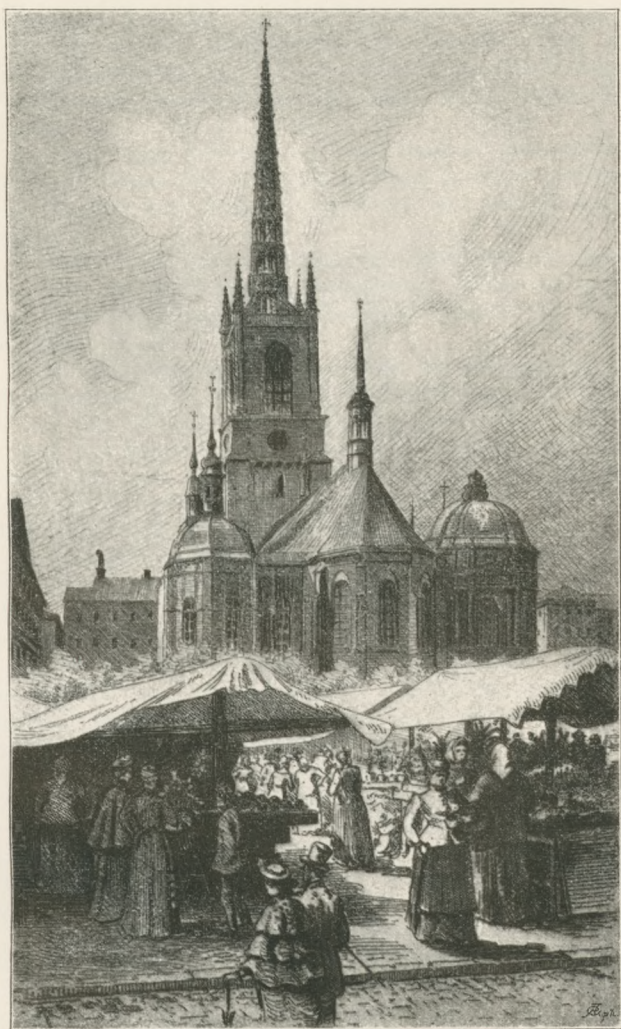
Framför Riddarhusets fasad åt Riddarhustorget restes år 1774 — också af ridderskapet och adeln — *Gustaf Vasas staty*, modellerad af Larcheveque. Det var den första staty, som restes i någon svensk stad.

Med Riddarhustorget är förenadt minnet af mordet på Axel von Fersen, hvilket här ägde rum den 20 juli 1810, utan att myndigheterna eller den strax bredvid platsen för våldsdådet uppställda militären sökte hindra detsamma.

Riddarholmen.

Öfver det smala vattendrag, som skiljer Riddarholmen från stadsholmen, leder från Riddarhustorget en bro af järn fram till Riddarholmstorget. Strax på andra sidan bron reser sig *Riddarholmskyrkan*, ett af hufvudstadens förnämsta historiska byggnadsminnen.

Kyrkan — näst Storkyrkan den äldsta tempelbyggnad i Stockholm — grundlades af konung Magnus Ladulås omkring år 1280 och tillhörde liksom hela holmen — »Gråmunkeholmen», som den ofta kallades, »Kedjeskär» var eljes dess gamla namn — det af samme konung därstädes instiftade franciskanerklostret. Johan den tredje ombyggde det efter reformationen betydligt förfallna templet, delvis med användande af de gamla murarna. Såväl koret som kyrkans nuvarande stentorn — men ej den nuvarande spiran — tillkommo då. Sedermera tillbyggdes grafkoren utefter kyrkans långskepp i ganska omvexlande stilar — det först ditfogade koret var det Gustavianska — från 1630-talet —, det nyaste är det Bernadotteska, byggt af Scholander på 1850-talet. Mest i ögonen fallande är Karolinska grafkoret — af Nikodemus Tessin den

Riddarholmskyrkan.

äldre — ej blott därför att det upptager den främsta platsen invid kyrkans kor utåt bron och Riddarhustorget, utan därför att dess stil helt och hållet afviker från kyrkans i öfrigt. Det är en italiensk kupolbyggnad af sandsten i barockstil, elegant och alltigenom smakfull med en rikedom af ornamentala prydnader.

Kyrkans höga tornspira — från slutet af 1600-talet — antändes af åskan och nedbrann år 1835, hvarefter det nuvarande genombrutna tornet af gjutjärn med götiska former uppsattes.

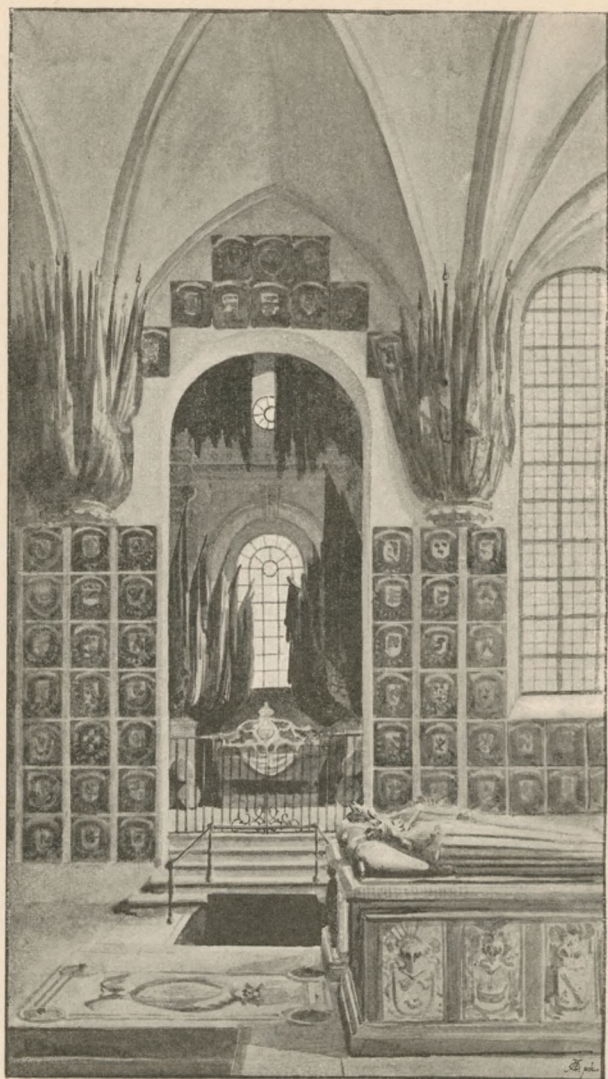
År 1807 hade kyrkan upphört att tjäna som församlingskyrka och att användas till gudstjänst. Kyrkogården och muren däromkring borttogos då, hvarigenom platsen där utanför blef öppen och fri.

Franciskanerkyrkan blef grafplats för många märkliga män, bland andra för Magnus Ladulås, kyrkans grundläggare, som fick sin hviloplatz nedanför högaltaret. Där begrofvos de båda politiska offren för folkungarnes inre strider, Torkel Knutson och prins Magnus Birgeron, konung Karl Knutson, Sten Sture den yngre m. fl. Gustaf den andre Adolf utsåg Riddarholmskyrkan till sin och sina anhörigas grafplats — i sin konungs närhet blefvo där ock flera af hans krigskamrater, af hjältarne i trettioåriga kriget, jordade. Allt sedan dess står kyrkan som ett mausoleum öfver Sveriges konungar och kungahus.

Under medeltiden hade kyrkan tio kapell och murarna voro prydda med väggmålningar. I högkoret lästes då på väggen en latinsk inskrift, borttagen vid en senare reparation, och lydande i öfversättning som följer: »Sex ha varit och skola förblifva orsakerna till Sveriges olyckor: 1) Egennyttan, 2) det lömska hatet, 3) föraktet för lagarna, 4) likgiltigheten för det allmänna bästa, 5) den obetänksamma förkärleken för det utländska, 6) den envisa afunden mot de egna landsmännen» — en inskrift, som aldrig bort plånas ut från kyrkväggen.

Nu är kyrkan invändigt vitlimmad sedan lång tid tillbaka, gör ett tungt, ålderdomligt intryck med de tjocka pelarne, det af grafstenar bestående golfvet, de många grafkoren och alla de fanor, vapen och andra krigsbyten — inemot 6,000 — som hänga rundt omkring på pelare och murar.

Väggarna i koret fyllas af serafimerriddarnes brokiga vapensköldar. Framför altaret stå två i sten huggna minnes-

Karolinska grafkoret i Riddarholmskyrkan.

vårdar öfver Magnus Ladulås och Karl Knutson, utförda på Johan den tredjes befallning.

Till höger om altaret är Gustavianska grafkoret — där står på hedersplatsen Gustaf den andre Adolfs sarkofag af italiensk marmor med inskriften »Gustavus Adolphus Magnus» och sedan trehundraårsfesten 1894 öfverhölj'd med kransar. Midt emot öppnar sig Karolinska grafkoret med Karl den tolfte's svarta marmorkista, delvis täckt af en gyllene lejonhud. Bredvid Gustavianska koret ligger det Bernadotteska med Karl den fjortonde Johans väldiga sarkofag af porfyr från Elfdalen. I koren och i hvalfven därinunder, dit trappor leda från kyrkan, hvila Sveriges alla konungar från Karl den tionde till och med Karl den femtonde — den senast hitförda är Gustaf den fjärde Adolf, hvars stoft i början af 1880-talet flyttades hit från främmande jord. Den enda af vårt lands regenter efter Gustaf Adolf, som *ej* har sin hviloplats här, är den store konungens egen dotter, drottning Kristina, hvars graf ses i Peterskyrkan i Rom. Också de kungliga familjernas öfriga medlemmar hvila här i sina kistor af sten eller ek eller klädda med sammet med gyllene broderier.

Efter kungagrafvarna följa på kyrkans södra sida Vasaborgska och Banérska grafkoren och på den norra Lewenhauptska, Wachtmeisterska, Fersenska och Torstensonska. Fanor, rustningar, pukor och vapensköldar pryda grafkoren. Man har kallat det vördnadsbjudande templet »våra stora minnens kyrka». Sveriges stormaktstid ligger där begravnen i de tysta, skumma hvalfven under massor af sönderskjutna fanor.

— — —

I halfkrets omkring kyrkan ligga mestadels gamla byggnader, Riksdagshuset, Riksarkivet, Generalstabshuset med flera.

Närmast söder om kyrkan på den plats, där fordom gråmunkeklostret låg, synes *riksdagens hus*, ej vidare anseeligt eller monumentalt. Det väntar endast på det nya palatsets på Helgeandsholmen fullbordan för att få en annan bestämmelse.

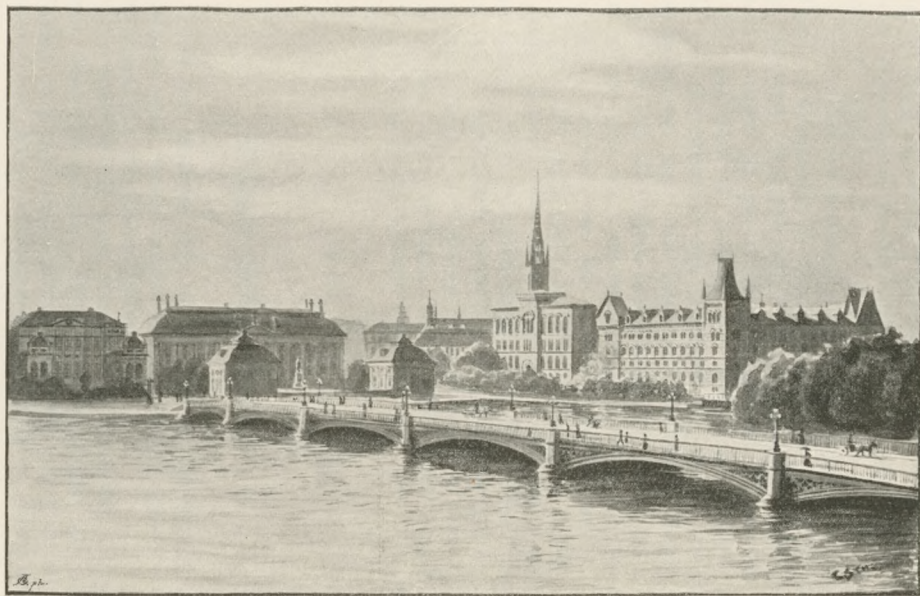
Det är sammanbyggt af två äldre byggnader, af hvilka den ena — »riksens ständers hus» kalladt — alltifrån 1829 tjänat till samlingsplats för de tre ofrälse stånden. Presterskapets och statsutskottets våning utgör nu, ombyggt, första kammarens plenisal, bondeståndets gamla sal är, tillökad på längd och höjd, nu andra kammaren.

Bredvid riksdagens hus följer gamla gymnasiet, förut kyrkoherdeboställe, nu upptaget af Wallinska flickskolan, där-efter — i ett par höga, grå, kala och fula byggnader — åtskilliga ämbetsverk: kammarrätten, domänstyrelsen, marin-förvaltningen m. fl. och på andra sidan om backen ner till riddarholmskajen Svea hofrätt, statskontoret och kammar-kollegium, som ha sina lokaler i det så kallade »Kungshuset» eller »gamla slottet», en af det gamla Stockholms mest ansenliga byggnader, numera likväl endast en skugga af hvad det varit och för närvarande dessutom till det yttre illa underhållet.

Huset byggdes af Karl Gustaf Wrangel, samme magnat som byggde Skokloster och som ägde Ulriksdal och Karlberg m. fl. slott. Dess arkitekt var den äldre Nikodemus Tessin, det utgöres af en af två massiva runda torn flankerad hufvudbyggnad med fasader utåt Mälaren och framåt borggården, hvilken inhägnas af två flyglar. Palatsets prunkande granna utstyrelse är längesedan borta, endast stommen återstår af de fasta, kala och tomma murarna och tornen. Dess äldre utseende ses på ett par gravyrer i Erik Dahlbergs bekanta gravyrverk »Suecia antiqua et hodierna», som äfven innehåller afbildningar af många andra byggnader i Stockholm från slutet af 1600-talet.

Efter Stockholms slotts brand 1697 inreddes palatset, som då var i kronans ägo, till residens för kungliga familjen. Denna bodde där intill 1754, då Adolf Fredrik med gemål kunde inflytta i det nya slottet.

Här invid, på holmens högsta höjd, ligger stadens auktionskammare samt därinvid ett till sitt yttre väl bibehållet 1600-talshus, som likväl aldrig täflar med Wrangels stolta palats. Det är uppfördt af Schering Rosenhane, har varit begagnadt af kungliga kansliet, var en tid i privat ägo, innehades sedan under inemot ett århundrade (1783 till 1870-talet) af frimurar-orden och blef därefter inredt för *Generalstaben* och *Krigshögskolan*. Till husets historiska minnen hör, att Görtz suttit fången där — rättegången mot honom hölls i husets stora sal — och att det tjänade till fängelse för de år 1756 fängslade konspirerande ädlingarne af hofpartiet. På torget där utanför var den 23 september 1794 Magdalena Rudenschölds schavott rest. På torgets midt står nu *Birger Jarls staty*, modellerad af Fogelberg och med en marmorkolonn i medeltidssmak som sockel. Statyn restes år 1854 af stadens borgerskap.

Vasabron, Riddarhuset och Riddarholmen.

Vid torget ligga vidare *Riksarkivet*, gamla Stenbockska huset, och *Riksgäldskontorets hus*, som tillhört Bengt Oxenstjerna, furst Hessenstein m. fl. och som med sina båda framskjutande flyglar, förenade af en stenmur med en port i midten, utgör en representativ stockholmsk stormansbyggnad från tiden omkring år 1700.

Utmed Riddarholmskanalen, där järnvägen genom staden går fram — byggandet af denna järnväg på 1860-talet medförde ett totalt omgestaltande af hela denna sida af Riddarholmen — ligga ett par ståtliga byggnader, *Riksarkivets nya hus* och *Norstedt & söners boktryckeri* (af Isæus), stortadt och monumentalt och pryddande sin plats. Ett stycke längre åt venster ligger vid kajen det så kallade *Birger Jarls torn*, en återstod af stadens befästningsverk. Det gamla, fasta tornet räknar sina anor senast från 1500-talet, om det ej är ännu äldre. Där förvaras nu en del af stadens arkiv.

Detta gamla torn jämte hofrättshusets båda rundlar med sina kopparhufvar och ämbetsverkens höga grå byggnadsmassor utefter hamnen gifva denna sida af Riddarholmen ett åldrigt och karaktärsfullt utseende. Nedanför de gamla husen lossas och lastas vid mälärångbåtarna, som ha sina tilläggsplatser rundt öns ytterkant. Utan den trafik, ångbåtarna medföra, skulle Riddarholmen vara en tyst och stilla del af Stockholm.

Rundt Södermalm.

Söder om Mälaren och Saltsjön breder sig det högländta Södermalm med dess bergstupor och dess byggnader uppe på höjderna och på sluttningarna.

Där uppifrån har man naturligtvis vidsträckta och vackra utsikter öfver Stockholm. Förr var Mosebacke den lättast tillgängliga och mest besökta utsiktsplatsen, på senare tid ha tillkommit de båda elevatorernas plattformar, hvarifrån ett omfattande panorama erbjuder sig. En af den stockholmsbesökande främlingens första utflykter gäller väl alltid någondera af dessa utsiktspunkter.

Från Skeppsbron eller Kornhamnstorg går man öfver en af de båda slussbroarna. Platsen ordnades i slutet af 1840-